

REKTOŘI VEŘEJNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL HODNOTÍ BÍLOU KNIHU SPÍŠE NEGATIVNĚ

Na konci ledna vláda schválila Bílou knihu terciárního vzdělávání (BKTV) a pověřila ministra školství, aby na jejím základě připravil věcný záměr zákona o terciárním vzdělávání. Při této příležitosti se objevily informace o tom, že několik veřejných vysokých škol (VVŠ) se k dokumentu staví negativně. (Do té doby zaujala jednoznačné stanovisko jen Univerzita Karlova, respektive její akademický senát, jenž BKTV odmítl.) Oslovili jsme proto vedení VVŠ s anketní otázkou:

JAK HODNOTÍTE TEZE, KTERÉ JSOU V BKTV UVEDENY?

VÁCLAV HAMPL, rektor Univerzity Karlovy v Praze

Se změnou pravomocí akademických senátů (AS) – která by tyto nejvyšší samosprávné orgány degradovala na pouhá kontrolní tělesa, zabývající se spíše servisní činností – zásadně nesouhlasím. Kompetence správních rad (SR) jsou již nyní mnohem významnější, než se všeobecně ví. Tento orgán rozhoduje o veškerých majetkoprávních úkonech, projednává rozpočet, strategické plány apod. Veškeré podněty těchto osob bere vedení univerzity velmi vážně a do jeho rozhodování se promítají. S výrazným posílením pravomocí SR a větším zastoupením politiků, zástupců zaměstnavatelů a krajských reprezentantů nemohu souhlasit.

Finanční situace VVŠ přes maximální snahu o získání prostředků z jiných zdrojů je zcela neuspokojivá, zvláště kritické je financování vzdělávací činnosti v humanitních oborech a zcela nedostačující jsou prostředky na investiční rozvoj, zejména pražských VŠ. Stále si myslím, že odložená forma školného má celou řadu problémů. Můj názor se nemění. Dospěje-li vývoj u nás ke školnému, k němuž, zdá se, směřuje větší část Evropy, jednodušší, transparentnější a schůdnější by bylo mít platby přímé. A to za předpokladu, že bude skutečně ošetřeno, aby sociální dopady školného byly minimalizovány.

JIŘÍ NANTL, kancléř Masarykovy univerzity v Brně

Je škoda, že debata vedená o BKTV se většinou nevěnuje podstatnějším aspektům, ale soustřeďuje se na méně významné otázky, např. co má schvalovat AS a co SR. Pokud jde o zkušenost MU, v podstatě se nejvíe žádá potřeba

úpravy kompetencí akademického senátu, v případě SR by stálo za úvahu posílit její vliv na rozhodování o strategii univerzity, aby směřování univerzity bylo nejen výsledkem konsenzu v rámci univerzity, ale také mělo podporu okolí univerzity reprezentovaného SR.

Za podstatnou považují integraci systému terciárního vzdělávání. Je zřejmé, že je neudržitelný stav, když některé instituce terciárního vzdělávání zůstávají součástí všeobecného školství a řídí se předpisy vzniklými pro potřeby základních a středních škol, ačkoli dnešní vyšší odborné vzdělávání plní funkce blízké se prvímú cyklu vysokoškolského studia.

Dále jde o rozšíření autonomie VVŠ. To je potřebné především v určování vnitřní organizace, ale také v určitém narovnaní vztahu se státem. Současný zákon věnuje větší prostor vymezení práv, která má fakulta vůči škole jako celku, než komplexnímu nastavení vztahu stát – VŠ.

Důležitá je také vytvoření systému zabezpečení kvality na VŠ a přechod k institucionálním akreditacím. Stát dnes příliš zasahuje do akademických činností ve vnitřku VŠ, akreditace jdou až do úrovně oborů a specializací, což vede k ohromné nepřehlednosti struktury studijních příležitostí. (V ČR je dnes více než 6000 studijních oborů!)

Nakonec ještě změna pojetí akademických kvalifikací. Současný systém profesních titulů brání mezinárodní mobilitě akademických pracovníků, nemluvě o značné obtížnosti návratu z mimoakademické sféry na univerzitu. Součástí autonomie VŠ a její odpovědnosti by mělo být veřejně definovat systém akademických funkčních pozic a požadavky k jejich obsazení, podle nichž by byla konána výběrová řízení na tato

místa. Celý systém by se tím také zjednodušil. Inspirativní příklad je ve Finsku, kde jsou v zásadě dvě kategorie akademických pracovníků – profesori a ti, kdo o profesuru usilují.

LUBOMÍR DVOŘÁK, rektor Univerzity Palackého v Olomouci

BKTV podle mého názoru řadu problémů naznačuje, ale jasná řešení příliš nenabízí. VŠ prošly v posledních dvaceti letech výraznými změnami kvantitativními i kvalitativními. Budeme-li tyto změny označovat za reformu, nebo ne, je otázka definice, co reformou rozumíme. Každopádně, mají-li se dále VŠ rozvíjet, vyžaduje to nejen vůli na straně VŠ, ale i jejich odpovídající materiální zabezpečení, bez kterého nelze v reformách pokračovat. V tomto směru jsou záměry vlády spíše deklarativní. Reprezentace VŠ proto často oprávněně dokládají vlastní podfinancování (málo peněz na vysoké počty studentů). Odložené školné situaci v blízké době nevyřeší, podnikatelský sektor u nás podle mne také nemá dost prostředků a možná ani vůle univerzitám pomáhat. Jistě, je třeba dále hledat rovnováhu v rozdělení rozhodovacích pravomocí a odpovědnosti mezi akademické funkcionáře (rektor, děkani), AS a možná i SR – a tedy diskutovat úpravu kompetencí těchto orgánů. SR by ale neměly plnit roli politického nebo lobbistického činitele, ovlivňujícího univerzitu. Vysoký stupeň akademické samosprávy se na VŠ v ČR jednoznačně osvědčil a senáty se postupně vypracovaly na mnoha školách ve velmi zodpovědné články akademických samospráv. To nevyklučuje možnost, že by např. akademičtí funkcionáři mohli být voleni na společném zasedání správních rad a senátů.

VÁCLAV BŮŽEK, rektor Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

BKTV, která obsahuje východiska chystané reformy, považuji za jeden z mnoha možných pohledů na vysoké školství v ČR. Pokud reformní kroky skutečně povedou k posílení měřitelné kvality vědy i výuky na univerzitách a k jejich diferenciaci, rád takové snahy podpořím. Některé části Bílé knihy – např. úvahy o řízení, samosprávě a částečně také financování – považuji za velmi problematické. Těžko se ovšem bude prosazovat žádoucí reforma v době, kdy české vysoké školství je navzdory všem politickým prohlášením

dlouhodobě nedostatečně financované ze státního rozpočtu, což v zásadě znemožňuje jeho modernizaci, rozvoj a vyšší míru konkurenceschopnosti.

TOMÁŠ LOUČKA, prorektor pro vědu, výzkum a další tvůrčí činnost Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

Otázka jiného systému řízení je jistě na místě. Nicméně otázku pravomocí nelze řešit bez otázky zodpovědnosti. Není otázkou, zda pravomocí zůstanou AS, nebo přejdou na SR, zůstává totiž problém, jakou zodpovědnost ponese SR, respektive jakou zainteresovanost ponese členové SR na chodu univerzit. To BKTV neřeší. Pokud bude SR kontrolována Radou pro terciární vzdělávání (RTV), zodpovědnost se tím rozhodně nezvyší. Představa, že RTV bude politicky nezávislá, je nereálná, není jasná, jak to bude zabezpečeno. Vzhledem k tomu, že zřízení RTV se objevilo v BKTV až v rámci připomínkového řízení, je možné považovat přípravu BKTV za nevěrohodnou.

Otázka školného je více či méně jasná – školné ano. Co ale není jasné, je, jak bude důsledně zabezpečeno studium sociálně slabších studentů a odklad školného nebo kontingenční splácení. Vzhledem k tomu, že BKTV pouze naznačuje možné způsoby řešení a vzhledem k tomu, že nevznikala otevřeným a transparentním způsobem, nelze se divit VŠ, že připravovanou reformu očekávají s nedůvěrou a obavami. Rozhodující pro VŠ bude totiž příprava znění zákona o terciárním vzdělávání, a pokud bude zákon připravován stejným způsobem, je možné se obávat zákona ne zrovna optimálního.

TOMÁŠ ČERMÁK, rektor Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava

BKTV představuje materiál, který obsahuje řadu pozitivních prvků, které sledují modernizaci českého vysokého školství v souladu s evropskými a celosvětovými trendy. Její slabinou je především to, že tak hlubokou reformu nelze realizovat izolovaně od celé školské soustavy, tedy od primárního i sekundárního vzdělání. Celý vzdělávací systém by měl kromě naplnění vzdělanostních požadavků též reflektovat potřeby těch, jejichž konkurenceschopnost rozhodne o postavení naší republiky v globálním světě. Za významnou slabinu považuji, že Bílá kniha fakticky potvrzuje nefunkční systém podpory základního výzkumu oddělené od VŠ tím, že se vůbec nedotýká ústavů Akademie věd ČR.

Odstranění nevyváženého vztahu mezi pravomocí a odpovědností nepochybně vyžaduje úpravy jak v otázkách autonomie fakult, tak ve změně pravomocí akademického senátu. Na druhé straně nemohu říci, že bych se v průběhu dosavadních třinácti let ve funkci rektora setkal s neodpovědným jednáním ze strany akademického senátu,

což neznamená, že někteří z mých kolegů nemají opačné zkušenosti.

Aplikace amerického modelu v českých podmínkách nebere v úvahu zásadní odlišnost ve financování škol a v daňovém systému, zejména možnosti daňových asinací a soukromý kapitál, který tvoří významnou část rozpočtu školy. Pak pochopitelně ti, kteří se výrazně podílejí na financování školy, mají plné právo ovlivňovat strategické řízení školy. Nestačí tedy převzít jenom jednu část systému a věřit v dokonalost státní administrativy.

V situaci, kdy náklady na jednoho studenta v ČR jsou ve srovnání např. s Dánskem na úrovni patnácti procent a přitom každoročně se řeší nedofinancování těch studentů, kteří jsou zapsáni na VVŠ, je zřejmé, že stabilizace rozpočtu formou víceleté smlouvy by byla krokem správným směrem.

V situaci, kdy vláda i opozice o školném neuvažuje, jde evidentně o téma, které neodpovídá současné politické realitě této země. Školné má řadu důležitých efektů směřujících k vyšší kvalitě, vyšší motivaci studentů a odložené školné spolu se studentskými půjčkami může pozitivně ovlivnit rovný přístup ke vzdělání. V současnosti však školné neodstraní hluboké podfinancování systému. Považuji současnou paralelní existenci institucí, kde se nevybírá školné a kde se vybírá školné jako politováníhodný experiment, jehož průvodním jevem je skryté školné, nízká kvalita absolventů, inflace titulů, tvorba korupčního prostředí a „letající profesori“, jejichž přínos je velmi problematický. Výsledkem je devalvace systému.

VOJTĚCH KONOPA, rektor Technické univerzity v Liberci

Bílá kniha terciárního vzdělávání je celá souborem tezí s minimální vnitřní provázaností. Přes všechny nedostatky však představuje významnou inspiraci k případné reformě terciárního vzdělávání v ČR. Sama reforma však musí být provedena zákonem, který by měl být formulován jako ucelený (se všemi důkladně zváženými vnitřními vazbami mezi řízením VŠ, jejich autonomií, financováním, výukou, podporou vědy, výzkumu a spolupráce s hospodářskou sférou atd.) a zároveň jednoduchý, realizovatelný a racionální.

Skutečně strategickým dokumentem pak pro mě není BKTV, ale pouze věcný záměr zákona o terciárním vzdělávání, který předloží MŠMT. Ten je pak třeba podrobit důkladné analýze tak, aby byly dodrženy všechny výše uvedené aspekty a především aby byla jasná vize o směřování terciárního vzdělávání v ČR pro nejbližší i vzdálenější budoucnost.

PAVEL LIŠKA, rektor Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze

Omezení pravomocí AS považuji za zásah do autonomie VŠ. V dialogu mezi AS a vedením školy se vždy odvíjely zajímavé

procesy a nacházela se pro školu nejlepší řešení. Obsazování SR politiky a zástupci hospodářského života byla i dosud běžná praxe, návrhy na členy SR však pocházely od zástupců VŠ. Má-li dojít ke jmenování členů SR bez ohledu na VŠ, považují to za podřízení vývoje vysokého školství krátkodobým a pragmatickým cílům zájmových skupin, což povede k omezení humanistického poslání vzdělávání na VŠ. Toto se obzvláště těžce dotkne školného a systém financování studia je nepřehledný a nevyjasněný. Nepředcházela žádná hlubší diskuze, ani zvážení argumentů pro a proti.

VÁCLAV CEJPEK, rektor Janáčkovy akademie múzických umění v Brně

Celek BKTV nepředstavuje komplexní materiál – chybí mu návaznosti, jednotlivé části jsou nevyrovnané, jednotlivé problémy jsou analyzovány z různých východisek, a docházejí tak často k rozporuplným doporučením. Ocenit lze analytický ráz některých částí.

Změna pravomocí AS odmírá akademické obci část její suverenity. Nepovažuji to za šťastné, byť si uvědomuji, že někde může docházet ke zneužívání současných pravomocí senátů. Ale přece demokracii neomezíme jen proto, že je někdo někde lump! Nová podoba SR je podle mne mimo realitu. Jsou jí např. přisuzovány výsoce specializované činnosti (evaluace), které by museli vykonávat placení odborníci. Ale především: nově navrhované složení SR a zesílení jejich pravomocí by znamenalo vystavit VŠ politickým a hospodářským tlakům různých zájmových skupin. Financování VŠ realizované prostřednictvím kontraktu s MŠMT bych považoval za pozitivní. Umožnilo by to VŠ uskutečňovat střednědobé plány s jistotou, že příští rok nebude vše jinak. To dnes bohužel není, situace se mění rok od roku naprosto neočekávaně.

Odložené školné nemá smysl plánovat v situaci, kdy premiér a ministr říkají, že teď s jeho zavedením nepočítají. Pro koho ho tedy připravují? Je to absurdní. Obecně se domnívám, že školné by mohlo být motivačním prvkem pro školy i pro studenty. Tak se aspoň zdá podle zdravého rozumu. Je ovšem otázka, jestli předpoklad zdravého rozumu není v těchto souvislostech už naprosto chimérou?

LADISLAV JIRKŮ, rektor Vysoké školy polytechnické Jihlava

Teze BKTV jsou velice nerovnoměrně rozpracované a v některých případech jsou v rozporu s realitou. V některých oblastech mohou sloužit jako východiska k diskuzím na daná témata. Změna pravomocí AS je po diskuzi možná, nová podoba SR je vítaná. Finanční situace VVŠ je zralá k řešení téměř jakémukoliv. Odložené školné je vzhledem k situaci v ČR zbytečné diskutovat. Uvedený osobní názor je ovlivněn realitou regionální VŠ. ■